

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΑΘΗΝΑΪΚΑ¹

ΤΑ ΥΠΟ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΝΤΑ

Ὁ Α. Παπαδόπουλος ὁ Κεραμεὺς γνωστὸς τῷ πανελληνίῳ ἐπὶ τοῖς ἀνεκδότοις αὐτοῦ δημοσιεύμασιν εἰς τὸν Βυζαντικὸν ἑλληνισμὸν ἀναφερομένοις ἀρτίως ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ *Ἀρμονίᾳ* 1902 (σελ. 209—224 καὶ 273—293) ὅκτὼ ἀνέκδοτα κείμενα, ἅτινα πλὴν τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν σημασίας κέκτληται καὶ φιλολογικὴν ἀξίαν· διότι ἐν αὐτοῖς φέρονται καὶ λέξεις πρωτοφανεῖς, δι' ὧν πλουτίζεται τὸ Ἑλληνικὸν Λεξικόν. Καὶ τοιαύτας μὲν λέξεις (ἐν σελ. 214—216) κατέλεξεν οὗτος 32, ἀλλ' ἐκ τῶν 32 τούτων λέξεων ἀφαιρετέαι εἶναι αἱ ἐξῆς 4 λέξεις ἅτε φερόμεναι ἐν τοῖς Ἑλλήν. Λεξικοῖς·

ἀναπάλειπος (ὑπάρχει ἐν τῷ Λεξ. Ἀθαν. Σακελλαρίου),

διάχντος (ὁμοίως),

διομιλέω (ὁμοίως),

κοσμοσάτειρα (ὁμοίως).

Προστίθῃμι δ' ἐκ τῶν αὐτῶν κειμένων ταῖς ὑπολειπομέναις 28 λέξεσι τὰς ἐπομένους λέξεις ἢ χρήσεις λέξεων, ἃς ἐγὼ οὐχ εὔρον ἐν τοῖς ἐμοῖς Ἑλλήν. Λεξικοῖς·

ἀνάδρομος (ὁ) = ἀναδρομή, ἀνάβασις, ὡς αὐτὸ ἐκ δυσμῶν τῆς ἀμαρτίας ἀνάδρομος» (Ἀποκαλύκ. Ἐπιστολ. πρὸς τὸν Ἀθην. Χωνιάτην 4).

¹ Ἄσμενοι δημοσιεύομεν τὰς παρατηρήσεις ταύτας, ἃς φιλοφρόνως ἔπεμψεν ἡμῖν ὁ τῆς Λαρίσης γυμνασιάρχης κ. Γ. Ζηκίδης. Ἀναμφιδόλως τινὰ τῶν διορθουμένων σφαλμάτων ὀφείλονται εἰς τὸ ὅτι ὁ ἐκδότης τὰ «Ἀθηναῖκα» κ. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς δὲν ἠδυνήθη ὁ ἴδιος νὰ διέλθῃ τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια, ἅτε διαμένων ἐν Περτροπόλει. Ὡς πρὸς τινὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Ζηκίδου νομίζομεν ὅτι μέχρι τινὸς σημείου ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν χειρογράφων πρέπει νὰ τηρῇται ἡ γραφὴ τοῦ κειμένου, ἔστω καὶ νὰ εἶναι ὑπὸ γραμματικὴν ἢ ὀρθογραφικὴν ἔποψιν ἐσφαλμένη. Οὐχ ἤττον δημοσιεύομεν τὰς παρατηρήσεις ὡς ἔχουσι, διότι θεωροῦμεν αὐτὰς λίαν διδακτικὰς. Σ.Σ.

γερούσιον (τὸ) = ἡ γερουσία, ὡς «οὐδὲ τῶν κρότων ἐλαθόμην, οὐς σοι τὸ γερούσιον ἐχαρίζετο» (Εὐθύμ. Τορνίκ. λόγ. ἐπιτάφ. εἰς τὸν Ἀθηνῶν ὑπέρτ. § 7). Ὑπάρχει τὸ ἐπίθετον γερούσιος, ἀλλ' οὐχὶ οὕτω καὶ τὸ οὐδέτ. περιληπτικόν.

διδασκάλια (τὰ) = οἱ διδάσκαλοι (οὐχὶ μετὰ περιφρονητικῆς ἐννοίας), ὡς αἰ τοιαῦτα πάσχουσι τὰ ἔμπρακτα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἐνεργὰ διδασκάλια, ποίας ἀποτίσουσι δίκας οἱ μὴδ' ὅσονοῦν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἐπαίοντες» (Μονωδία εἰς Μιχ. τὸν Χωνιάτην § 7). Ὑπάρχει ἡ λέξις, ἀλλ' ἐπ' ἄλλης σημασίας.

θεωρητῆς βίος = θεωρητικὸς βίος, ὡς «ὁπόσοι περὶ τὸν θεωρητὴν βίον ἐσχολάκατε καὶ μονότροπον» (Μονωδία εἰς Μιχ. τὸν Χωνιάτ. § 10).

λοξοβλεπέω - ὦ, ὡς «ἵνα μὴ τὸ τῶν λοξοβλεπόντων πάσχητε» (αὐτόθ. § 10). Ἐν τοῖς Λεξικοῖς φέρεται μόνον τὸ λοξοβλεπεῖν, ὅπερ εἶναι ὀρθότερον, πρὸς καὶ ἀβλεπεῖν, δευβλεπεῖν, κτλ. Ἴσως δὲ προῆλθε τὸ ῥῆμα ἐξ ἀβλεψίας καὶ παραλείψεως τοῦ Τ.

μεσεύω = μεσιτεύω, ὡς «οὐ γὰρ δεήσῃ τινὸς τοῦ μεσεύοντος, ἀμέσως τῇ Τριάδι καὶ ἀπαρακαλύπτως ἐνούμενος» (αὐτόθ. § 8). Ὑπάρχει ἡ λέξις, ἀλλ' ἐπ' ἄλλης σημασίας.

οἰσοδήτις = οἰσοδήποτε, ὡς «ὁ τοῖς οἰσοδήτισι πρακτέοις νοῦν πεπλουτηκώς» (αὐτόθ. § 1).

ὀρθοποδητέω - ὦ = ὀρθοποδῶ, ὡς «οὐκ ὀλισθαίνων, ἀλλ' ὀρθοποδητῶν καὶ διόλου τῆς ἀκρότητος ἐφιέμενος» (αὐτόθ. § 2).

ὀσιουσύντις = ὀσισδήποτε, ὡς «ἀπένειμε πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς καθ' ἡντιναοῦντινα χρῆσιν δεομένοις τὰ τοῦ κοσμοκράτορος» (αὐτόθ. § 7).

συλληπτικῶς (= συλλήβδην), ὡς «συλληπτικῶς εἰπεῖν» (αὐτόθ. § 5). Φέρεται τὸ ἐπίθετον «συλληπτικός», ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ ἐπίρρημα.

φρυκτῆρ (ὁ) = λαμπτήρ, ὡς «κοινὸς τοῖς ναυαγοῦσι φρυκτῆρ, κοινὸν τοῖς ζύμπκσι παραμύθιον» (Εὐθύμ. Τορνίκ. ἐπιτάφ. εἰς τὸν Ἀθην. ὑπέρτ. § 5).

Ἐπηνωρθώθη δ' οὕτω διὰ τῆς τοιαύτης προσθήκης ἡ γενομένη ζημία, ἣν ἐποίησάμεθα ἐκ τῶν αὐτῶν ἀντλήσαντες κειμένων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ καίμενον αὐτὸ ἀποβλέποντες παρατηροῦμεν τάδε·

Σελ. 217, στίχ. 6 ἀντὶ τοῦ «τῆς ψυχῆς ὁ οἰακόστροφος» γράφει «τῆς ψυχῆς ὁ οἰακοσιρόφος»· διότι ὁ τονισμὸς οἰακόσιτροφος εἶναι πλημμελής.

Σελ. 218, 9 ἀντί τοῦ αὐταί τε σεμνότητες οὔσαι τύπος καὶ πάσαις ἀρεταῖς διαλάμπουσαι» γραπτέον «σεμνότητος», καὶ ἴσως εἶνε μᾶλλον τυπογραφικὸν παρόραμα.

Σελ. 219, 14 γράφεται «καὶ κρῖμα κατευθύναι δυνάμενος», ἐνθα γράφει «κατευθύναι».

Σελ. 220, 18 φέρεται «ὅτι μὴ βασιλέα φονοῦντα πλουτοῦμεν καὶ πρὸς ὀργὴν ἀπαραίτητον», ἐνθα γραπτέον «φονῶντα»· διότι τὸ φόνου ἐπιθυμεῖν λέγεται φονᾶν, ἀλλ' οὐχὶ φονεῖν.

Σελ. 221, 2 γράφεται «ὑπὲρ λίαν ἐφιλήθη», ἀνθ' οὗ γράφει ἐν μιᾷ λέξει «ὑπερλίαν», πρὸβλ. καὶ ὑπεράγα, ὑπέρευν, ὑπέρφεν.

Σελ. 224, 17 γράφεται «μηδὲ τὸ θάλλον μαραίνεσθαι», ἐνθα γράφει «θάλλον».

Σελ. 274, 4 φέρεται «ὧ ἀμείλικτα στοιχεῖα καὶ ταῖς ἐμαῖς ὀδύναις ἐπικλώμενα, οἴμοι, οἴμοι πῶς ἐνέγκω τὸν λόγον», ἐνθα γραπτέον νομίζω «καὶ ταῖς ἐμαῖς ὀδύναις <μὴ> ἐπικλώμενα» = μὴ κινούμενα εἰς συμ-πάθειαν.

Σελ. 275, 3 γράφεται «μεμνοίμην ἄν», ἀνθ' οὗ τὸ ὀρθὸν εἶναι «μεμνήμην ἄν».

Σελ. 276, 6 φέρεται «τίς γὰρ ἀμφισβητουμένων ζητημάτων ἐπιλύτης ἔσεται καὶ ὀρθῶν δογμάτων ὑφηγητής, καὶ ὑπανέξει μὲν τὸ καταπίπτον, ἐπικρατύνει δὲ καὶ τὸ ἰσχυρόν;» ἐνθα γραπτέον «ἐπικρατύνει δὲ καὶ τὸ ἰσχυρόν» κατὰ μέλλοντα χρόνον.

Σελ. 280, 19 εἶνε γεγραμμένον «καὶ διὰ πάσης ἀμαρτίας ἐλάσαντες τί ἂν ἄρα δράσοιμεν ἢ πάθοιμεν;» ἐνθα γραπτέον «τί ἂν ἄρα δράσοιμεν» κατ' ἀόριστον χρόνον.

Σελ. 285, 20 γράφεται «καὶ ἡμεῖς οἱ καθ' ἱκανὴν τὴν ἀπόστασιν ἰσομοίρως τοῖς ἐγ . . . ονσι σελαγούμενοι», ἐνθα ἀντί τοῦ χάσματος τριγραμμάτου ὄντος, ὡς σημειοῦται ὁ ἐκδότης, γραπτέον «τοῖς ἐγ<γὺς> οὔσι» ἢ «τοῖς ἐγ<γίς>ουσι», ὡς δεικνύει καὶ τὸ ἀντίθετον «καθ' ἱκανὴν τὴν ἀπόστασιν».

Σελ. 286, 1 φέρεται «οὕτω καὶ ποιμνιον καὶ ποιμὴν πρὸς ἑαυτοὺς ἐπεστράφημεν, ὡς μὴ ὑποφωτίσοι τοσοῦτω τὰ μὴ καθέκαστο πραιτόμενα, ἀλλ' αἰσχυνοίμεθα τὸν ἥλιον», ἐνθα ἴσως γραπτέον «ὥς μὴ ὑποφωτίζοιτο οὕτω τὰ μὴ καθέκαστα πραιτόμενα», ἢ «ὥς μὴ ὑποφωτίζοις τοσοῦτον» ἢ «ὥς μὴ ὑπὸ <σοῦ> φωτίζοιτο οὕτω τὰ μὴ». Ἀλλὰ καὶ τὸ «τὰ μὴ καθέκαστα πραιτόμενα» παρέχει μοι ὑπονοίας καὶ ὀβελιστέον τὸ

μή ἢ μετ' αὐτὸ παρεμβλητέον τὸ ἐπίρρ. καλῶς οὕτω «τὰ [μή] καθέ-
καστα πρατιόμενα» ἢ «τὰ μὴ <καλῶς> καθέκαστα πρατιόμενα».

Σελ. 286, 19 γράφεται «εἰ δέ σοι, ὥσπερ καὶ πεφυσίωται, ὁ ἐκ
δυσμῶν τῆς ἀμαρτίας ἀνάδρομος, ὅποια τὰ καθ' ἡμᾶς εἰς τόπους ἀρε-
τῆς ἀνατέλλοντας, ἀλλ' ἢ τοῦ βίου σφαῖρα καὶ τῶν πραγμάτων ὁ
κύλ<ιν>δ<ρ>ος, (ὡς τὸν) φωσφόρον ἢ οὐρανία, κατὰγει σε πρὸς τὰ
δυτικώτερα, καὶ πείθου καὶ τῇ φορᾷ καὶ τὴν πρὸς τὴν καθ' ἡ
σμέν», ἐνθα ἴσως γραπτέον ὦδε· «εἰ δέ σε <οὐχ>, ὥσπερ πείθου
καὶ τῇ φορᾷ καὶ τεῖνε πρὸς τὴν καθ' ἡ<ν> ἡμεῖς ἐ>σμέν»· εἶνε δ' ἀναγ-
καῖον τὸ οὐχ, διότι εἰς αὐτὸ ἀπόδοται ὁ ἐπόμενος ἀλλά.

Σελ. 287, 11 ἀντὶ τοῦ «χαυνωτέρου» γραπτέον τὸ «χαυνοτέρου».

Σελ. 289, 15 γράφονται τάδε· «οὔτε χεῖρά μοι πεσόντι ἐπέδωκεν
οὔτε γράμματα παρεκάλεσεν οὐ φιλίας ἐμνήσθη», ἐνθα γραπτέον «οὔτε
γράμματα <πέμψας> παρεκάλεσεν» ἢ «οὔτε γράμμασι παρεκάλεσεν»,
εἶνε δὲ τὸ παρακαλεῖν = παρηγορεῖν, παραμυθεῖσθαι, πρβλ. καὶ τὰ
μικρὸν ὀπισθεν λεγόμενα· «λείπεται γοῦν κἂν τὴν ἐκ γραμμάτων παρὰ-
κλησιν δέχεσθαι».

Σελ. 289, 22 φέρονται τάδε· «μὴ ἔχειν ὑπηρέτας, καὶ ταῦτα τοὺς
ποδαλγούς, τοὺς χειραλγείς καὶ συνόλως τοὺς ἄλλους παραλύτους»,
ἐνθα γράφει «τοὺς ἄλλως παραλύτους».

Σελ. 290, 29 γράφεται «οὕτω τὰ <τῆς>σῆς ταύτης ἀγάπης ἐξάλλα
καινοπρόβηται», ἐνθα γράφει «κεκαινοπρόβηται».

Σελ. 291, 1 φέρεται «ὁ τῆς ἀγάπης ὁ<μο>θειλητής τε καὶ νομοθέ-
της Κύριος κατὰλληλον τῆς τοιαύτης ἀγαπήσεως ἀναμετρήσειέ σοι τὸ
ἀνταπόδομα· καὶ . . . ἐξάρξας τοῦ ἀγαπᾶν εἰς τοῦτο καὶ ἡμᾶς ἐπε-
σπάσω», ἐνθα ἀντὶ τοῦ χάσματος τριγραμμάτου ὄντος, ὡς ὁ ἐκδότης
διαβεβαιουῖται, γράφει μοι «καὶ <γὰρ> ἐξάρξας».

Σελ. 292, 25 ἀντὶ τοῦ «αὐτοῦ πολυχρυσώτερον Πακτωλοῦ» γράφει
διὰ τοῦ Ο πολυχρυσώτερον, τοῦ χρυ μακροῦ ὄντος.

Σελ. 293, 2 ἀντὶ τοῦ «ὦ, πότε σε καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδω» γράφει
διὰ τοῦ Ι «ἶδω».

Σελ. 293, 15 γράφεται ὦδε· «Οὐδεὶς ἄρα διστάσει τῷ πράγματι,
εἰ μὴ καὶ πρὸς τὴν ἡμέραν βλέπων αὐτὴν διηγήσειν λέγων τὸν ἥλιον
ὑπὲρ γῆς», ἐνθα ἀντὶ τοῦ «διηγήσειν λέγων» δεινῶς παραμορφωθέντος
γράφει «διστάσει λέγειν τὸν ἥλιον ὑπὲρ γῆς» ἢ «διστάσειε λέγειν».

Τὰς παρατηρήσεις ταύτας ὁ φίλος κ. Α. Παπαδόπουλος ὁ Κεραμεύς

ὁ πολλοῦ ἐπαίνου ἄξιος ἅτε τοῦ Βυζαντιακοῦ ἐλληνισμοῦ πολλὰ ἄγνωστα κείμενα ἡμῖν γνωρίζων ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι εὐμενῶς πάνυ θὰ ἀποδέξηται. Ἡ φύσις τοῦ πράγματος εἶνε τοιαύτη, ὥστε εἰς ὀφθαλμὸς νὰ μὴ δύνηται νὰ βλέπῃ πάντα, διότι ὡς αἱ παροιμιαζόμενοι λέγουσιν «εἰς οὐδεὶς», μηδὲ τὰ τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενα κείμενα νὰ ἐξέρχωνται ὅλως τέλεια καὶ ἄρτια, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ἄρτια ἐξεπορεύθη, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ χρῆζωσι πλειόνων ὀφθαλμῶν, ὅπως ἀποκατασταθῶσι. Κάλλιστα ἔχει τὸ τοῦ Ὁμήρου (ἐν Ἰλιάδ. Κ, 224)

σύν τε δὴ ἔρχομένω καί τε πρὸ ὃ τοῖ' ἐνόησεν.

Ἐν Λαρίῳ τῇ 12 Αὐγούστου 1902.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΖΗΚΙΔΗΣ
